

TAR PATRÍCIA

Szász Miklós György:

Elpatkolsz szívem, mint a pinty

Szász Miklós György prózájával kapcsolatban a kritikák említenek mágikus realizmust, a lélek szörnyűségeit, alászállást a poklokra, brutalitást, sőt, hátborzongató horrort. Vitathatatlan: az erőszak, a halál, a gyilkosság szinte minden novella cselekményében szerepet kap, ahogy vitathatatlan az is, hogy a szerző vonzódik az egzotikumhoz vagy a szürrealitáshoz. Horrort és dantei bugyrokot emlegetni azonban éppúgy tévedés, mintha az iskolai táborozás esti rémtörténeteit minősítenénk e szavakkal. Ennél sokkal nagyszerűbb élmény fűzi össze a kötet látszólag heterogén darabjait: mindannyi az életöröm, a fantázia örömeinek megtestesülése. Játék ez, az emberi kaland, izgalom örökifjú keresése, a szerző megannyi érdekes álma, melybe követi a lelkes olvasó. Az abnormitás, az erőszak, a szadizmus ugyanúgy a barokkosan túlzó jelrendszer túlbujánzó készletének része, akár az egzotikum, legyen az tengerihál-árus, levágott ujjak vagy keleti antikváriusok filológiai kincse: édes és szédítő, mint a keleti bazárok forgataga. Sőt, vegyük észre az öniróniát, a jó történetmondótól elválaszthatatlan humort, mellyel Szász Miklós György kezeli az előbb említett apparátust: „*A kígyó jó. Az a történet, amiben nincs legalább egy kígyó, az semmitsem ér.*” – olvassuk a kötetnyitó novellában, s a szerző nem hagy cserben. A kocsmáros Kobrának hívják a Gyilkostónál szövegében, Tóni bácsit viperák marják félholtra a záró darabban (*Az öregek sosem sírnak*). Az egzotikum azonban, ahogy az erőszakos halál is előbb – és végleg – verbálisan létezik, a nyelv, a beszéd (többször a szereplők beszéde) hívja elő vagy a (leírt) táj, tehát hangsúlyozottan nyelviileg teremtődik meg és van jelen, ezért nem lesznek a történetek „brutálisak”, de még csak rémisztők sem, s ezért, többek között ettől izgalmasak. A kötet narrátorának, narrátorainak és hőseinek szerepe az eddig említetteknel jóval fontosabb, érdekesebb. Bár az elbeszélőket vizsgálva két-három különböző csoportra bomlik a novelláskötet, közös vonásuk, hogy éppen élük: megússzák vagy megoldják életük valamely rázós vagy érdekes kalandját. Örökifjú fantáziákat említettem: a képzelet beavatási-történetei ezek, próbatételek, a kalandvágy és a tapasztalásvágy, a megismerés történetei. Ebből a szempontból külön figyelmet igényelnek a kötet egyébként legjobb szövegei, melyeknek hőse két fiatal srác (Fölöttük a csillagos ég, Gyilkostónál, *Az öregek sosem sírnak*). Az úton-levés, a vándorlás helyzetében lévő fiúk klasszikus (belső) út-toposzt megidézve, meghatározott úti cél nélkül sodródnak izgalmas helyzetekbe. Egy luxusvasúti kocsiból menekülnek (Fölöttük a csillagos ég), egy kocsmai gyilkosság szemtanúi (Gyilkostónál), *Az öregek sosem sírnak*-ban pedig szállást keresnek, s találkoznak megannyi különös, túlírt figurával és túlírt helyzettel, melyek nem a fikció leleplezésének céljából azok, csupán, mert a fiúk fantáziája elevenedik meg a törté-

netben, működteti azt, éppúgy, mint az egyes szám első személyű elbeszélő a filológus-utazó-író-könyvkiadó narrátor történeteiben. Nem véletlen tehát a balladaiság, a meseszerűség, tehát az archaikus történetmeselési műfajokra utaló jegyek jelenléte ezekben a szövegekben. A vadász a menyéttel, Babszi, a recepciós nő és kocsmáros, a vért kérő alak az emeletről, a baltás férfi vagy a félkarú, falábú Vörös Szakáll, éppúgy, mint a helyszínek, Tóni bá macskatetemes háza vagy a favágóké az ősvilági fenyőkkel teli erdő balladisztikus-mesei, a szereplők képzelete által színezett és életre keltett elem: *„Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy kerek erdő. Annak a mélyén lakott a gonosz embersárkány. A másik nevetett, és tovább fűzte a szót”*. A nyelv (álom, fantázia, mesélés) leli örömét a történetekben (no meg az olvasó), melyekből kivétel nélkül „hősként”, a kalandot meg- és túlélve, „beavatódva” keverednek ki a szereplők, felszabadult nevetéssel szívva el a „sah” szivarjait vagy elismerést kiváltva (”Anyátok örülne, ha látná, micsoda férfiak vagytok”). Az én-elbeszélések (például Katharina Bianca Alba, a vak jósnő, Lázálmok atlasza, Vörös nadrág, Kuttyák Tibetben, Végső dolgok) ugyancsak a kalandvagy szerepjátékai, akkor is, ha az elbeszélőkből egy, a szerzővel, ha akarjuk azonosítható, de mindenképpen rokonítható – európai, értelmiségi, utazó és filológiai érdeklődéssel, no meg kalandvággyal rendelkező férfi – alak formálódik illetve hasad szét. E novellák is ugyanúgy működnek, ahogy a Fali-szőnyeg beszélőjének szövege, ki tulajdonképpen az álmában vásárolt szöttes mintáiból teremt magának életet, annak díszleteiben (mintáiból) épít történetet magának, és ugyanez a játékoskedv hozza létre a Lázálmok atlaszának archaikus szöveg-imitációját. Ebben megint azt látom megerősödni, hogy mágikus realizmusról, szürrealizmusról beszélni felszínes volna Száraz Miklós György prózája kapcsán. Ha Barcelonában, ha Erdélyben, ha a Pireneusokban vagyunk elveszett hegyi falu után kutatva, csakúgy nyelvi térben vagyunk, mint a pesti Alhambra kávézóban, a helyszínek lényegisége nem az idegenség, a misztikum, illetve nem a helyszíneké az érdem. Az túl egyszerű volna: a misztikus – ha úgy tetszik –, az izgalmas éppen a kalandot, átjárható szövegtereket formáló nyelvhasználat. Száraz Miklós György remek író: a fentebb említett pompás és sokszínű, különös, s néha túlzó apparátust olyan fegyelemmel, pontosan és tudatosan „szerkeszti”, hogy minden szavát figyelni kell, semmi sem felesleges vagy kihagyható.

„Kár, hogy – földhözragadt közép-európaiak – nem csípjük az ilyen rendhagyó történeteket” – írja Ferdinandy György a kötetről, némi öniróniával. Az Elpatkolsz novellái valóban rendhagyók, de csak, amennyiben az irodalom, a történetmesélés archaikus lényegének, a történetmondás és -hallgatás örömeinek egy – nagyon is közép-európai – új lehetőségét valósítják meg. A csavargás, a szellemi csavargás történetei ezek, a szabadság tapasztalatának lehetőségei, akár az andalúziai kutyák póráz nélküli útjai, melyeket örömmel követünk.

Scolar kiadó, 2014.